

GEMERTS DIALECT

door W.J. Vos

In Gemerts Heem, jrg. 29, 1987, nr. 2, pp. 50 - 54 schotelde ik U een zeventigtal woorden voor die in het "Gimmers" typen vrouwen ("wees") aanduiden.

Wij spraken toen af dat de lezer(es) die de meeste woorden zou inzenden van hetzelfde type en die niet in de lijst van Riek Jonkers voorkwamen, van de redactie een vlaai van één van onze Gemertse bakkers zou krijgen. Welnu, de winnares is Francien Slits, Molenstraat 7. Zij is al zo lang ik me kan herinneren een van onze trouwste leden en het zal U dan ook niet verwonderen dat ik haar lijstje kreeg tijdens een excursie van de Heemkundekring naar Kasteel Alden Biezen in België op zondag 25-10-1987.

Ik geef haar lijstje hier maar in alfabetische volgorde; aan U de taak om de woorden in te passen in één van de categorieën voorkomende in het hierboven genoemde artikel.

'm baøj (een lomp, onbehouwen vrouwmens, dat niet bepaald elegant loopt, of zoals Francien het uitdrukt: "iemand die zo hier en daar maar eens haar voeten neerzet", vgl. 'skrèèjlingks')

'n dutselke (een dromerige, vergeetachtige vrouw)

'n hénneke (een verlegen meisje)

'ng kaokel (een vrouw die veel praat; afgeleid van 'kaokele', het geluid dat de 'Gimmerse' 'hénne' maken als ze een ei geproduceerd hebben)

'ng kwattaboks (=?) Graag inlichtingen over de betekenis!

'n loedderke (een beetje vals, achterbaks, 'stiekkem')

- 'nen ðlliefant (een lompe vrouw; ik neem aan dat deze omschrijving ook duidt op een wat logge lichaamsbouw)
- 'm plèk-kont (een vrouw die nooit haast heeft; ik neem aan dat zo iemand lang blijft 'plèkke' bij het 'bürte')
- 'm pðzaj (letterlijk 'paasei', is een sufferd)
- 'm prulleke (is lief; een van de weinige woorden van dit type met een gunstige betekenis; je hoort het woord ook wel gebruikt worden voor een kind, jongen of meisje, soms zelf een volwassen man, met de betekenis: een ondeugend iemand, die graag kattekwaad uithaalt)
- 'n skránnie (is mager)
- 'n skrèèjlingks (vgl. 'baoj')(beide lettergrepen beklemtoond)
- 'n skroet ('n hébbeleke skroet: vrouw die inhalig is)
- 'n slòwr (goedige vrouw)
- 'n snejkertje (achterbaks, 'stiekkem'; vgl. 'loedderke')
- 'n streuf (geen toonbeeld van vrouwelijke schoonheid; zoals U natuurlijk weet, is een 'streuf' eigenlijk een pannekoek)
- 'n troella (slecht geklede vrouw)
- 'n trut (volgens Francien 'onprettig'; geen prettig karakter hebbend? Volgens haar heeft het woord niet de betekenis van 'woonwagenvrouw'. In bovengenoemd artikel gaf ik twee betekenissen: ordinair, gemeen type vrouw en woonwagenvrouw. Tegenwoordig gebruikt inderdaad vrijwel niemand het woord 'trut' in de tweede betekenis. Ik ben er echter zeker van dat die betekenis vroeger heel gewoon is geweest)

Bedankt, Francien, de vlaai volgt zo gauw mogelijk na het uitkomen van dit nummer.

Mocht U, lezer(es) nog aanvullingen hebben op de lijst van Riek Jonkers of Francien Slits, dan is Uw reactie natuurlijk van harte welkom.

Nieuwe wedstrijd Gemerts Dialect

Een Gemertse vlaai voor hem of haar die de meeste woorden

weet die mannen typeren (of jongens). Leg de kladblok en de balpen maar klaar op het aanrecht, nachtkastje of bureau, en schrijf al Uw vakantie-invalen eens op. De spelling is niet belangrijk, die hoor ik later wel van U. Dè ge bedangkt bëént dè wítte!

De laatste jaren heb ik heel wat Gemertse woordenlijsten gepubliceerd die ik van onze leden gekregen had. Wat langer geleden schreef ik vaak wat meer gevarieerde artikelen met uitdrukkingen, spreekwoorden, grappen en ook wel losse woorden. Misschien is het leuk om nog eens naar die oude gewoonte terug te grijpen om de mufte geur van het woordenboek wat kwijt te raken. Het wordt me gemakkelijk gemaakt want Peter van den Elsen, redacteur van dit tijdschrift en geboren en getogen Esdonkenaar, gaf me een prachtcollectie. Zijn informant was, zo schrijft hij, Cornelus van den Acker (†) uit de Deelse Kampen, het overige heeft hij zo hier en daar gehoord, "het meeste thuis". En dat is nu het leuke van ons dialect: het ligt gewoon voor het oprapen. Een goed voorbeeld doet volgen, zullen we maar hopen!

N.B. De spelling heb ik aangepast aan het gangbare systeem.

Kinderrijmpjes

1. Alle kinderen zijn anders is het thema van het volgende rijm:

"Baj Ietje Petietje
ha 'ng kêtje gejongkt
't aen wáz 'n wit,
't aander 'm bont,
't aen lág in 'm mēëntje,
't aander op de gront,
't aen ha 'n gêtje,
't aander 'ng kont,
't aen skeet 'm püpke,
't aander 'ne stront,
't aen dîn 't in d'r mēëntje,
't aander op de gront."

2. Volwassenen hebben het altijd leuk gevonden kinderen beet
te nemen:

(Tegen een kind:)

"Klap 'z in de haant
hallef saant
hallef wit
kiek 's wie daar boove zit."

Als het kind dan naar boven kijkt, kietelt men het onder
de kin, terwijl men zegt:

"Kielle, kielle, kielle!"

In Gemerts Heem, 1968, nr. 31, p. 10, heb ik al eens een
variant van dit rijm gepubliceerd:

"Klap 'z in m'n (sic!) haant
't is chrôôte skaant
't is hallef mis
Kiek 's wie d'r booven is."

Typeringen van personen

3. 'ne reijke jâkôlle (klemtoon op de tweede lettergreep)=
een rijk persoon.
4. 'ne (?) frot = een vrouw die niet veel meer kan hebben,
een versleten vrouw.

Woorden

5. 'n sentswingkeltje = een snoepwinkeltje waar kinderen
hun zakcenten aan snoep konden besteden.
6. 't gerîzzep = het gereedschap.

Gezegdes i.v.m. het weer

7. Kaaw drûcht is bliejvende drûcht = koud, droog weer, vaak
bij oostenwind is stabiel.
8. 't Wôrt lichter ên de raegen dichter = het wordt lichter
maar toch gaat het harder regenen.

Gezegdes

9. Ge kaant 't fèereke wél nò d'm bák trékke mår laote frae-
te nie =
je kunt het iemand zo gemakkelijk mogelijk maken opdat hij
doet wat je wenst, maar hem je wil opleggen, lukt toch
niet. (C. v.d. Acker †)
10. Vrüg opstòn iz òk chîm prefejt (=winst), dam moette vrüg
aete èn skejite.
Een nuttig gezegde dus als iemand weer eens begint te
zeuren over de ochtendstond die goud in de mond zou heb-
ben.
11. D'n dieje die wît hoe dèt ie ow aojt d'm béeste stowl
kang kriejge um 'r zèèlev in te gòn zitte =
hij is gehaaid.
12. Az de vèerekez d'm baojk fol hébbe, dan gòn ze in 't
strôj ligge =
je moet iemand niet belonen vóór het werk klaar is.

Een toepassing van het gezegde:

As che nò 'ne lòssen èrbèèr te vrüch mî de streuf kaomt,
dan blie 't wèerek fîr aw ligge, want az de vèerekez d'm
baojk fol hébbe, dan gòn ze in 't strôj ligge.

'ne lòssen èrbèèr = 1. een loonarbeider;

2. een persoon die zo nu en dan eens
vrijt. (C. v.d. Acker)

Vocabulair voor contactadvertenties

13. Ik weet nòg 'n skôn boerredaochter te zitte mî èèrtán de
kniejs =
Ik ken nog een boerendochter met veel land, geld.
14. Dè 'z 'n haaw-wîw =
een ongetrouwde vrouw op leeftijd (" 'n aaw joong maajt")
die een man aan de haak probeert te slaan.

15. Mî d'aaw hénne de mârz in gôn =
iemand afdanken (b.v. iemand die geen vrijer of vrijster
meer kan krijgen; Iemand die heeft afgedaan. (Sommigen
bezigen hier het woord 'maant' i.p.v. 'mârz').
16. Ik süjk 'n hêén, gowt in de vîrre, mâr van de lêg af:
wordt meestal gezegd van een oudere man die een vrouw
zoekt om mee te trouwen die geen kinderen meer kan krij-
gen maar nog wel gezond (en mooi) is.
17. Peter van den Elsen laat ons raden naar de betekenis van
het volgende rijm:

"Skaojnz iz de wîrrelt,
skaojnz is Mestreecht,
skaojns kiejke de joong de maajtjez in 't chezeecht."

Wie van onze lezers kan de betekenis kort en krachtig
omschrijven? Onder welke omstandigheden werd het rijm
gebruikt?